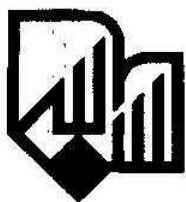


۱۴۳۷۰۶۷



تأثیر انقلاب سفید بر اقتصاد عصر پهلوی

مؤلف:

زهرا طاهری

زیر نظر:

دکتر مرتضی دهقان نژاد

دکتر علی اکبر کجاف



ناشر (الشدیه)

سرشناسه	: طاهری، زهرا، ۱۳۶۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: تأثیر انقلاب سفید بر اقتصاد عصر پهلوی/مؤلف زهرا طاهری؛ زیر نظر مرتضی دهقان‌نژاد، علی‌اکبر کجباف.
مشخصات نشر	: تهران: راشدین، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۶ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۱-۲۹۹-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: اصلاحات اجتماعی -- ایران -- ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- اوضاع اجتماعی -- ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- اوضاع اقتصادی -- ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
شناسه الزوده	: دهقان‌نژاد، مرتضی، ۱۳۴۰ -
شناسه افزوده	: کجباف، علی‌اکبر، ۱۳۴۵ -
رده بندی کنگره	: DSR ۱۳۹۵۱۵۰۴ ت ۲ ط ۲
رده بندی دیویی	: ۰۸۲۴/۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۹۸۸۸

انتشارات راشدین	■
عنوان کتاب:	تأثیر انقلاب سفید بر اقتصاد عصر پهلوی
مؤلف:	زهرا طاهری
نظارت فنی:	راهب عارفی
طراح جلد:	افسانه حسن‌بیگی
چاپ و صحافی:	کوروش ۲
نوبت چاپ:	اول-۱۳۹۵
شمارگان:	۱۰۰۰
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۱-۲۹۹-۰
قیمت:	۱۵۰۰۰۰ ریال
نشانی:	میدان انقلاب - کارگر جنوبی - بن‌بست گشتاسب - پلاک ۴ واحد ۶
تلفن/ نمابر:	۶۶۴۰۸۲۲۴ - ۶۶۱۲۳۴۴۹

www.rashedin.info
Email: rashed1829@yahoo.Com

پایگاه اینترنتی:
پست الکترونیک:

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

"من علمنی حرفاً، فقد سیرنی عبداً؛ هر کس به من حرفی بیاموزد مرا بنده

خود کرده است."

حضرت علی (ع)

حال که با عنایت و لطف الهی موفق به انتشار این کتاب شدم، بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید بزرگوار و به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول تحصیل مرا در کسب علم و معرفت و فضایل اخلاقی یاری نموده اند، تقدیر و تشکر نمایم.

از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر مرتضی دهقان نژاد که بزرگوارانه مسئولیت راهنمایی این تحقیق را پذیرفتند و با دقت و سعه صدر؛ با راهنمایی های دلسوزانه، ارزنده و نظارت های همه جانبه خود، کارنده را در تألیف این پژوهش یاری نموده اند، تشکر و تقدیر می نمایم.

از جناب آقای دکتر علی اکبر کجباف به عنوان استاد مشاور این رساله که مرا در نوشتن آن یاری کردند بی اندازه سپاسگزارم.

از تمامی دوستان و بزرگواران و سایر عزیزانی که مرا به گونه ای مورد لطف و عنایت خویش قرار داده اند نیز قدردانی می نمایم.

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۱	 پیشگفتار
۱۳	 فصل اول: کلیات تحقیق
۱۳	 ۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهشی
۱۵	 ۱-۲- کلید واژه‌ها
۲۲	 ۴-۱- اهمیت تحقیق
۲۳	 ۵-۱- اهداف تحقیق
۲۳	 ۶-۱- فرضیه‌ها یا سؤالات تحقیق
۲۴	 ۷-۱- روش انجام تحقیق
۲۴	 ۸-۱- معرفی ارزیا‌ی منابع گزیده
۲۷	 فصل دوم: زمینه‌ها و علل شکل‌گیری انقلاب سفید
۲۸	 ۱-۲- علل سیاسی شکل‌گیری انقلاب سفید
۳۴	 ۱-۱-۲- شرایط بین‌المللی
۳۶	 ۲-۱-۲- فضای باز سیاسی
۳۹	 ۱-۲-۲- نفوذ کونیست و فشار دولت اسریرخا ایران
۴۱	 ۲-۲-۲- علل اجتماعی
۴۳	 ۳-۲- علل اقتصادی شکل‌گیری انقلاب سفید
۴۸	 ۴-۲- انقلاب سفید و اصول آن
۵۷	 ۱-۴-۲- اصل اول: اصلاحات ارضی
۶۳	 ۲-۴-۲- اصل دوم: ملی‌شدن جنگل‌ها و مراتع
۶۴	 ۳-۴-۲- اصل سوم: فروش سهام کارخانه‌های دولتی به عنوان پشتوانه اصلاحات ارضی
۶۶	 ۴-۴-۲- اصل چهارم: سهم‌شدن کارگران در سود ویژه کارخانه‌ها
۶۷	 ۵-۴-۲- اصل پنجم: اصلاح قانون انتخابات و حق رأی زنان
۷۰	 ۶-۴-۲- اصل ششم و هفتم: سپاه دانش و سپاه بهداشت
۷۲	 ۷-۴-۲- اصل هشتم و نهم: سپاه ترویج و آبادانی و خانه‌های انصاف
۷۴	 ۸-۴-۲- اصل دهم: ملی‌شدن آب‌های کشور
۷۵	 ۹-۴-۲- اصل یازدهم: نوسازی کشور
۷۶	 ۱۰-۴-۲- اصل دوازدهم: انقلاب اداری آموزشی

۷۶	 ۲-۴-۱۰-۱- انقلاب اداری
۷۷	 ۲-۴-۱۰-۲- انقلاب آموزشی
۷۸	 ۲-۵- چالش های انقلاب سفید
۸۰	 ۲-۶- نتایج انقلاب سفید
۸۵	فصل سوم: انقلاب سفید و کشاورزی
۸۶	 ۳-۱- شرایط روستاها قبل از اصلاحات ارضی
۸۷	 ۳-۱-۱- نظام مالکیت ارضی
۸۷	 ۳-۱-۲- مزارعه یا سهم بری
۸۸	 ۳-۲- نگاه بر اوضاع کشاورزی این دوره و نوسازی اقتصادی آن
۹۷	 ۳-۳- نوسازی اقله ادی و دستاورد ها و پیامد های اصلاحات ارضی
۱۰۱	 ۳-۴- سازمان برویج کشاورزی
۱۰۳	 ۳-۵- تأثیر انقلاب سفید بر تولیدات کشاورزی
۱۰۶	 ۳-۵-۱- زراعت
۱۰۶	 ۳-۵-۱-۱- گندم، جو، برنج، پنبه
۱۱۱	 ۳-۵-۲- دامپروری
۱۱۳	 ۳-۵-۳- ماهیگیری
۱۱۴	 ۳-۵-۴- جنگل داری
۱۲۳	فصل چهارم: انقلاب سفید و صنعت
۱۲۴	 ۴-۱- صنعت ایران بعد از جنگ جهانی دوم
۱۲۵	 ۴-۲- برنامه های عمرانی و بخش صنعت در دوره پهلوی
۱۲۹	 ۴-۲-۱- اهداف صنعتی
۱۳۰	 ۴-۳- تأثیر انقلاب سفید بر صنعت
۱۳۹	 ۴-۴- تأثیر انقلاب سفید بر برخی از مهمترین صنایع کشور
۱۴۱	 ۴-۴-۱- صنایع دستی
۱۴۲	 ۴-۴-۲- صنایع سنگین
۱۴۴	 ۴-۴-۱- خودرو سازی
۱۴۵	 ۴-۴-۳- صنعت قند
۱۴۶	 ۴-۴-۴- صنعت نساجی
۱۴۹	 ۴-۵- صنعت نفت و انقلاب سفید

۱۵۰	۴-۵-۱- نگاهی اجمالی به ملی شدن صنعت نفت و دشواری های اقتصادی
۱۵۲	۴-۵-۲- تحولات صنعت نفت در نخستین دهه از انقلاب سفید
۱۵۹	۴-۶- نگاهی به تحولات صنعت حمل و نقل در این دوره
۱۶۳	فصل پنجم: انقلاب سفید و امور مالی و تجاری
۱۶۴	۵-۱-۱- مروری بر اوضاع تجاری دوره پهلوی قبل از اصلاحات
۱۷۱	۵-۲- تأثیر انقلاب سفید بر صادرات و واردات در دوره پهلوی
۱۷۳	۵-۲-۱- تأثیر اصلاحات بر صادرات
۱۷۴	۵-۲-۱-۱- صادرات پنبه
۱۷۵	۵-۲-۱-۲- صادرات خشکبار
۱۷۶	۵-۲-۱-۳- صادرات فرش
۱۷۶	۵-۲-۱-۴- صادرات نخ، پار، میگو، ماهی
۱۷۷	۵-۲-۱-۵- صادرات پوست
۱۷۸	۵-۲-۱-۶- صادرات گیاهان دارویی و صنعتی
۱۷۹	۵-۲-۱-۷- صادرات کالاهای صنعتی و فلزی
۱۸۰	۵-۲-۲- تأثیر انقلاب سفید بر واردات
۱۸۱	۵-۲-۲-۱- ماشین و وسائل ساختمانی
۱۸۲	۵-۲-۲-۲- مواد اولیه
۱۸۴	۵-۳- سیاست پولی و اقتصادی
۱۸۷	سخن آخر
۱۹۱	پیوست ها
۲۲۳	منابع و مأخذ

مقدمه

در دوره پهلوی دوم برای انجام اصلاحات اجتماعی و اقتصادی، اجرای برنامه‌ای تحت عنوان انقلاب سفید در ایران مطرح شد. گرچه پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش ۱۳۵۲ م و استقرار دوباره رژیم پهلوی، حکومت شاه تحکیم و تثبیت شد، اما در سال ۱۳۲۹ ش/۱۹۵۰ م همزمان با تحولاتی که در صحنه‌ی سیاست بین‌المللی روی داد شاه ناچار به تجدید نظر در سیاست‌های خود شد. در ایران همراه با دیگر کشورهای جهان سوم، اصلاحات در قالب فضای باز سیاسی، اصلاحات ارضی و اوج آن انقلاب سفید تجلی یافت. سه مسئله محوری این پژوهش آن است که محمدرضا شاه به چه دلیل اقدام به اصلاحات اجتماعی و اقتصادی در کشور کرد و نیروهای خارجی در شکل‌گیری این اصلاحات تا چه حد تاثیر گذار بوده و همچنین نتایج این اصلاحات چه تأثیری بر تحولات اقتصادی کشور داشته است. نزدیک شدن به پاسخ‌های اساسی این تحقیق، نیازمند پژوهش تاریخی با شیوه‌های توصیفی-تحلیلی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات آن نیز اسنادی-کتابخانه‌ای است. یافته‌های پژوهشی حکایت از آن دارد که به علت ترس دولت محمدرضا شاه، از نفوذ کمونیست در کشور ایران، اقدامات اصلاحی ضروری به نظر می‌رسید و همچنین نیروهای خارجی از جمله آمریکا در شکل‌گیری انقلاب سفید نقش زیادی داشتند. می‌توان گفت که انقلاب سفید با هدف بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه روی داد ولی در نهایت نتوانست به اهداف خود دست یابد.

پیشگفتار

قرن بیستم، قرن بیداری و آزادیخواهی ملت‌های جهان بوده و استعمارگران به این نتیجه رسیدند که دیگر غارت ثروت و هویت فرهنگی ملت‌های عقب مانده با نیروی نظامی امکان پذیر نیست. از این رو، برای حفظ منافع و نفوذ خود باید راه دیگری انتخاب کنند. آنان بر آن شدند تا برای رسیدن به اهداف خود، با سر دادن شعار اصلاحات، ترقی، آزادی، تمدن، عدالت و غیره، مردم، آزادیخواهان، کارگران و دهقانان را فریب دهند و با امر به ساختن آنان به فردایی روشن، راه را بر شورش آنان ببندند. در این بین، شاه ایران هم بر اثر فشارهای امریکا، ژست انقلابی به خود گرفت و در سفر خود به امریکا برای اجرای انقلاب سفید در ایران تعهد سپرد. این پژوهش در پی آن است که در پنج فصل به بررسی و تحلیل عملکرد انقلاب سفید و تأثیر آن بر اقتصاد (اقتصاد هر کشوری شامل کشاورزی، صنعت و تجارت می باشد) عصر پهلوی بپردازد. در فصل اول با عنوان کلیات به شرح و بیان مسأله پژوهشی، پیشینه تحقیق، اهداف تحقیق، اهمیت تحقیق، سؤالات، فرضیات و نیز روش انجام تحقیق پرداخته می شود. فصل دوم تحت عنوان زمینه ها و علل شکل گیری انقلاب سفید به بیان و شرح علت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی شکل گیری و همچنین بررسی اصول انقلاب سفید پرداخته می شود. فصل سوم تحت عنوان تأثیر انقلاب سفید بر کشاورزی دوره پهلوی در واقع به بیان نوسازی

اقتصادی و دستاوردهای این اصلاحات بر بخش‌های مختلف کشاورزی از جمله زراعت، دامپروری، ماهیگیری و جنگل‌داری می‌پردازد. فصل چهارم تحت عنوان تأثیر انقلاب سفید بر صنعت در دوره پهلوی به بیان صنعت ایران بعد از جنگ جهانی، بررسی برنامه‌های عمرانی، تأثیر انقلاب سفید بر صنایع کشور و همچنین تحولات صنعت نفت در این دوره می‌پردازد. فصل پنجم با عنوان تأثیر انقلاب سفید بر امور مالی و تجاری دوره پهلوی به بیان اوضاع تجاری دوره پهلوی قبل از اصلاحات، تأثیر انقلاب سفید بر صادرات و واردات به عنوان مهمترین بخش‌های تجاری هر کشوری می‌پردازد. لازم به ذکر است که پیرامون برنامه اصلاحات ارضی و انقلاب سفید کتاب‌ها و اسناد زیادی وجود دارد ولی چه کتاب‌هایی که در دوره مورد بحث راجع به این موضوع نوشته شده است و چه کتاب‌هایی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نگاشته شده است، از حب و بغض‌های نویسندگان راجع به عملکرد مثبت و منفی این اصلاحات، حالی نیست در زمینه نقش انقلاب سفید در اقتصاد عصر پهلوی به صورت مدون تحقیقی صورت گرفته و در این رساله سعی شده است تا با استفاده از اسناد، نوشته‌ها، روزنامه و شریعت و به دور از هر گونه غرض‌ورزی، تأثیرات مثبت و منفی این اصلاحات بر بخش‌های مختلف اقتصادی را مورد بررسی قرار دهیم.